

OD REDAKCJI

1.

Książka, którą Państwu prezentujemy, powstała w momencie niezwykłym: w 2018 roku, kiedy ważyły się kierunki generalnych, zasadniczych i radykalnych reform systemu organizacji nauki i szkolnictwa wyższego w Rzeczypospolitej. Projekt tzw. „Ustawy 2.0”, przygotowany przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, kierowane przez ministra Jarosława Gowina, budził zakrojone na szeroką skalę dyskusje. Precyzując, wzbudzał obawy, niepokoje, protesty. Szczególnie nasilone dysputy występowały w mniejszych ośrodkach akademickich, które „reforma” miała, jak powszechnie uważano, zdegradować do roli jakichś państwowych wyższych szkół zawodowych, pozbawionych środków na rozwój, uprawnień do nadawania stopni i tytułów, zmarginalizowanych przez wielkie ośrodki, takie jak Kraków, Warszawa, Poznań.

Obawy te nie były bezpodstawne – szeroko wskazywano na przede wszystkim propagandowy charakter tzw. konsultacji ze środowiskiem naukowym (fikcją na przykład okazały się konkursy na projekt ustawy; w końcu ministerstwo i tak przygotowało własny). Chcieliśmy w tych okolicznościach zastanowić się – w obecności przedstawicieli różnych ośrodków krajowych – w jakim kierunku zmierzamy: my jako całe środowisko naukowe w Polsce, i my jako społeczność białostockiej uczelni. Nieprzypadkowo do dyskusji panelowej zaprosiliśmy przedstawicieli innych białostockich uczelni – uniwersytetów medycznego i politechnicznego. W punkcie źródłowym impulsem do zwołania, podkreślmy, naukowej, a nie popularnonaukowej, Konferencji był niepokój o los, przebieg i finał reform. Była to już po 1989 roku kolejna fala „reform”, „zmian”, „nowelizacji”, tym razem zakrojona najszerszej. Trudno było bez pytań ufać projekto- i ustawodawcom, skoro żadna z poprzednich akcji reformatorskich nie przyniosła sukcesu. Wszystkie okazały się epizodami politycznych rozgrywek, których konsekwencje środowisko ponosiło później przez lata. Zapytaliśmy więc: jak może być/ będzie tym razem?

Ale u źródeł idei sesji tkwił też inny impuls. Od kilkunastu lat trwał bowiem na świecie prawdziwy ferment w myśleniu o instytucji uniwersytetu,

o edukacji uniwersyteckiej, ethosie uczonego. Cała plejada uczonych błyszczała w tej dyskusji bezlitosnymi diagnozami i złowróżbnymi propozycjami, by wspomnieć Allana Blooma, Billa Readingsa, a w Polsce Piotra Nowaka czy Mateusza Wernera (wybaczą nam niewymienieni, jest to miejsce na opasły tom z bibliografią podobnych prac!). Równocześnie szlachetni i prostoduszni profeci ogłaszali – z regularnością nieznoszącą przerw – kresy, końce wszystkiego po kolei, co się z uniwersytecką edukacją wiąże: nauki, uniwersytetu, humanistyki, filologii narodowych, kanonu, metodologii. Ogłaszano kolejne zwroty metodologiczne i „punkty zwrotne” w dziejach poznania świata, jakby zapominając, iż od Arystotelesa robimy to stale, a świat pozostaje... światem pełnym tajemnic.

Te wszystkie globalne trendy, wyzwania, manifesty tworzyły szeroki, też niepokojący kontekst dla dyskusji o uniwersytetach polskich, ale może jeszcze bardziej *prowinjonalnych*, tj. wyrastających z określonego miejsca i ze swymi pytaniami naukowymi, nie lekceważąc badań fundamentalnych, zwracających się ku tym a nie innym regionom. W głębokim sensie tak pojętej lokalności wszystkie na Ziemi uniwersytety, w tym te najslawniejsze i najpotężniejsze, były i są przecież w jakiś, lepszy czy gorszy sposób, prowincjonalne, lokalne.

2.

Usiłowaliśmy więc w czasie tych dwu październikowych dni 2017 roku połączyć lęki globalne z tymi jak najbardziej swojskimi (polskimi, podlaskimi). Szukaliśmy odpowiedzi i na pytania „po co uniwersytet?”, i jak, po co go „reformować” (?). Prezentowane wypowiedzi pozwalają na kilka nader ogólnych, subiektywnych uogólnień, które wolno ująć tak...

– Nie ma uniwersytetu bez tradycji uniwersyteckiej budowanej latami i wiekami.

– Funkcjonowanie uczelni należy rozpatrywać poza demagogiczną, instrumentalną funkcją instytucji uczestniczącej w wyścigu o miejsce w światowym rankingu.

– Rolą uniwersytetu (a jest na świecie kilkanaście tysięcy uniwersytetów), jest tworzenie lokalnego środowiska dialogu, pamięci i rozwoju.

– O prowadzeniu lub nieprowadzeniu projektu pod nazwą „uniwersytet” w równym stopniu jak idea jego istnienia decyduje określenie materialnych podstaw funkcjonowania; dyskusja o finansowaniu uniwersytetu i nauki nie może być tabuizowana.

– Nie widać realnego końca ani nauki, ani uniwersytetu, ani tym bardziej humanistyki czy kanonu. W obliczu rozpalających się coraz bardziej procesów historycznych nabierają one coraz większego znaczenia (sic!).

– Uniwersytet jest miejscem artykułowania w s z y s t k i c h poglądów albo – w przeciwnym razie – przestaje być uniwersytetem. Jest to instytucja rzeczywistego dialogu.

– W niespokojnych historycznie obszarach planety, takich jak ten, gdzie leżą ziemie polskie, uniwersytet i kultura są instytucjami szczególnych zobowiązań wobec wspólnot, które się wokół nich skupiają: narodowych, społecznych, etnicznych, religijnych, politycznych i innych.

– Dyskusja, metarefleksja o roli nauki i uniwersytetu powinna być cyklicznie ponawiana, w Polsce, w Białymstoku, wszędzie tam, gdzie te instytucje istnieją.

Kierując się ostatnią z wymienionych intuicji, postanowiliśmy organizować konferencje o uniwersytecie cyklicznie. Czy to się uda, zobaczymy. Wszak trwają przeobrażenia – dziś we wrześniu 2018 roku – które uruchamia „Ustawa 2.0”. Co przyniesie?

3.

Konferencję „Miejsce i rola uniwersytetu w XXI wieku” (5-6 X 2017) przygotował – z wsparciem JM Rektora UwB prof. Roberta Ciborowskiego – Komitet Organizacyjny w składzie: prof. Jarosław Ławski (KBF „Wschód – Zachód”, Przewodnicząca), prof. Izabela Świącicka (Prorektor ds. Nauki UwB, Przewodniczący), mgr Katarzyna Dziedzic (Sekretarz Konferencji), mgr Kamil K. Pilichiewicz (Sekretarz Konferencji, UwB), dr hab. Violetta Wejs-Milewska, prof. UwB (Instytut Filologii Polskiej UwB), dr hab. Anna Janicka, prof. UwB (ZFBI, UwB), dr Krzysztof Korotkich (KBF „Wschód – Zachód”), mgr Dominik Sołowiej (Białystok, obsługa medialna), mgr Edgar Filip Różycki (Wydział Historyczno-Socjologiczny UwB).

Bezpośrednim organizatorem Konferencji – objętej Patronatem Honorowym JM Rektora UwB – była Katedra Badań Filologicznych „Wschód – Zachód” z Wydziału Filologicznego Uniwersytetu w Białymstoku. Słowa podziękowania zechcą przyjąć wszyscy członkowie Komitetu Organizacyjnego, JM Rektor UwB prof. Robert Ciborowski, który organizacyjnie i finansowo wsparł jej działania, a także prof. Marek Gębczyński, prof. Jerzy Nikitorowicz, byli rektorzy Uczelni, którzy prowadzili obrady, pan red. Lech Pilarski, prowadzący panel, a nadto dyrekcja Uniwersyteckiego Centrum Kultury, które sprawnie wspomogło organizatorów.

Naszymi Gośćmi, którym jesteśmy wdzięczni za obecność, byli: prof. Halina Krukowska (doktor h.c. UwB), prof. Halina Parafianowicz oraz Aleksandra Nowacka (Prezes Honorowy SN „Oikoumene”). Z satysfakcją dziękuję za znakomitą współpracę panu mgr Kamilowi K. Pilichiewiczowi, koordynującemu

liczne prace organizacyjne, w tym zbieranie tekstów, które tu Państwu przedstawiamy do lektury. Nietrudno zauważyć, iż przynoszą one refleksję nad kilkoma przynajmniej z zagadnień, które chcieliśmy wspólnie rozważyć. Brzmiały one w zaproszeniu tak:

- Uniwersytet i jego misja naukowa i społeczna w XXI wieku.
- Miejsce uniwersytetu w środowisku lokalnym; uczelnie w środowisku stołecznym i na prowincji.
- Międzynarodowy wymiar funkcjonowania uczelni: między lokalnością a umiędzynarodowieniem.
- Humanistyka i nauki eksperymentalne – ich miejsce na uniwersytecie.
- Przemiany demograficzne, cywilizacyjne i technologiczne a funkcjonowanie uczelni.
- „Reforma” i „zmiana” jako wyznaczniki funkcjonowania uczelni polskich po 1989 roku.
- Miejsce i rola rektorów, dziekanów i dyrektorów placówek badawczych.
- Uniwersytet i nauczanie akademickie w świecie wartości współczesnej kultury.
- Struktura, zarządzanie uczelnią, polityka kadrowa uniwersytetów.
- Ocena parametryczna a ocena społecznej wartości uniwersytetu.
- Uniwersytet w środowisku wielokulturowym.
- „Rynek” nauki czy „misja społeczna w środowisku lokalnym”; konkurencja czy współdziałanie uczelni.
- Idea uczelni „wiodących”.

Tym wszystkim, którzy te pytania podjęli, dziękuję równie gorąco jak tym, którzy podjęli zdanie zorganizowania tego w pełnym tego słowa znaczeniu Spotkania.

4.

Zwyczajowo w tym miejscu zapraszamy się wzajem na kolejne spotkanie – o nauce, uniwersytecie, edukacji. Czynię to z najwyższą chęcią, ale też z niepokojem. Obyśmy mogli spotkać się znowu! – Piszę to bez nieznoszącej sprzeciwu pewności. Dlaczego?

*Jarosław Ławski,
Kamil K. Pilichiewicz*